

ПРИНЦИПИ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ШКОЛИ

PRINCIPLES OF AESTHETIC DEVELOPMENT OF SENIOR STUDENTS IN THE CONDITIONS OF CHILDREN'S MUSIC SCHOOL

Ефективність естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи безпосередньо залежить від застосування певного кола педагогічних принципів у навчально-виховному процесі. З'ясовано, що Педагогічні принципи – це важливі настанови, що відображають загальні закономірності процесу навчання і виховання, визначають вимоги до їх змісту, організації та навчальних методів. Вони являють собою узагальнену систему вимог, яка охоплює всі сторони цього процесу і відображає його результати. У статті досліджуються провідні принципи, які покладені в основу процесу естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи: принцип проблемності відображає наслідки логічних і пізнавальних протиріч як основи освітньої проблеми і рушійної сили навчання, визначає взаємодію між навчанням і викладанням, створення проблемних ситуацій, постановку та вирішення поставлених проблем; принцип довіри до суб'єкта навчання ґрунтується на засадах «гуманної педагогіки», що забезпечує організацію навчально-виховного процесу на основі особистісного підходу до учня із затвердженням його як активного, свідомого, рівноправного учасника навчально-виховного процесу, в якому на гуманних засадах розвивається його особистість; при організації принципу самостійної дії враховується, що самостійна діяльність учнів полягає не тільки в умінні організувати власну розумову діяльність (у якій вони отримують нові знання), а й у вмінні організувати власну поведінку, що пов'язано з ефективною організацією власної розумової діяльності; принцип творчості передбачає створення оптимальних умов для реалізації особистісного потенціалу школярів; принцип цілісного сприйняття музичного твору допомагає учням зрозуміти суть кожного твору, знайти основні принципи його побудови в музичній тканині та сприйняти зміст нотного тексту як високоорганізоване ціле; принцип діалогу враховує такі види діалогічних взаємодій: «автор – виконавець», «викладач (виконавець) – учень (виконавець)», «слухач – виконавець».

Ключові слова: принципи, принципи естетичного розвитку, естетичний розвиток,

учні дитячої музичної школи, музична підготовка.

The effectiveness of aesthetic development of high school students in the conditions of children's music school directly depends on the application of a certain range of pedagogical principles in the educational process. It was found that the Pedagogical Principles are important guidelines that reflect the general patterns of the process of teaching and education, determine the requirements for their content, organization and teaching methods. They are a generalized system of requirements that covers all aspects of this process and reflects its results. The article examines the leading principles that underlie the process of aesthetic development of high school students in children's music school: the principle of problem reflects the consequences of logical and cognitive contradictions as the basis of educational problems and driving forces, determines the interaction between teaching and learning, problem solving; The principle of trust in the subject of education is based on the principles of "humane pedagogy", which ensures the organization of the educational process on the basis of personal approach to the student with his approval as an active, conscious, equal participant in the educational process. personality; when organizing the principle of independent action, it is taken into account that students' independent activity consists not only in the ability to organize their own mental activity (in which they gain new knowledge), but also in the ability to organize their own behavior; the principle of creativity involves the creation of optimal conditions for the realization of personal potential of students; the principle of holistic perception of a musical work helps students to understand the essence of each work, to find the basic principles of its construction in the musical fabric and to perceive the content of the musical text as a highly organized whole; the principle of dialogic interactions: «author – performer», «teacher (performer) – student (performer)», «listener – performer».

Key words: principles, principles of aesthetic development, aesthetic development, students of children's music school, musical training.

УДК 61:02-13/638-4
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.47>

Чжан Гуй,

аспірант кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Вітчизняна освіта в дитячих музичних школах на сучасному етапі має значні ресурси у вирішенні освітніх та виховних завдань зростаючого покоління. В даний час особливої значущості набувають дослідження в галузі гармонійного, різнобічного розвитку особистості, залучення дітей та підлітків до традиційних цінностей, світової культурної спадщини. У цьому контексті дитячі музичні школи покликані забезпечити максимально повний індивідуальний розвиток, у тому числі естетичний, вільний вибір дітьми видів художньої та творчої

діяльності, варіативність запропонованих форм, методів та практик.

Загальновідомий освітній, виховний і розвиваючий потенціал музичного мистецтва, його вплив, спрямований на покращення зростаючої особистості. Саме тому є очевидними естетичні аспекти музичного навчання в освітньо-виховному процесі дитячих музичних шкіл. Разом з тим, теоретичні та практичні аспекти музичного та естетичного розвитку сучасних підлітків у силу їх вікових особливостей, специфіки захоплень, залишаються серед особливо значущих для сучасної практики

додаткової музичної освіти. Пошук найефективніших педагогічних ресурсів для успішного музично-естетичного розвитку сучасних підлітків у дитячих музичних школах визначає затребуваність та актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми естетики та естетичного виховання є важливим предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених і методистів. Так, Л. Баренбойм зазначає: «Найважливішою тенденцією музичної педагогіки сучасного світу, яка значною мірою визначає її методи, можна визначити прагнення разом із загальною педагогікою досягти гармонійного розвитку людської особистості. досягнення балансу між “розумним” і “духовним”» [1, с. 43]. Не лише музиканти, а й науковці інших галузей культури надають великого значення естетичному началу, особливо музичному, виховній роботі, яка переслідує ту саму мету. Ролі естетичного ідеалу в естетичному вихованні, естетичному ставленні людини до дійсності, естетичній потребі присвячені роботи О. Бованенко, Д. Джоли, І. Зязюна, Л. Кустарьової, І. Лісовської, В. Муріана, В. Овчаренка, О. Отич, Г. Падалки, В. Радугіної, С. Радченко, О. Щолокової, та ін.

Мета статті – висвітлити основоположні принципи, які покладені в основу процесу естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи.

Виклад основного матеріалу. Ефективність естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи безпосередньо залежить від застосування певного кола педагогічних принципів у навчально-виховному процесі. Як відомо, принципи педагогічного процесу (лат. *principium* – основа, початок) – це система основних вимог до навчання і виховання, дотримання яких дозволяє ефективно вирішувати проблеми всебічного розвитку особистості. Згідно з Українським педагогічним словником, педагогічні принципи є важливими нормативними актами, які відображають загальні закономірності навчально-виховного процесу та встановлюють вимоги до змісту, організації та методів навчальної діяльності. Вони являють собою узагальнену систему вимог, яка охоплює всі сторони цього процесу і відображає його результати [2, с. 187].

На нашу думку, процес естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи забезпечують наступні принципи: *проблемності; довіри до суб'єкта навчання; самостійної дії; творчості; цілісного сприйняття музичного твору; діалогу*. Розглянемо детальніше кожен з них.

Принцип проблемності. Специфіка і відмінність даного принципу від інших принципів навчання ми бачимо в тому, що він не тільки відображає дію логіко-пізнавальних протиріч як основи виникнення навчальної проблеми і як рушійної сили

розвитку процесу навчання, а й визначення способів взаємодії діяльностей викладання і навчання, створення проблемних ситуацій, постановка проблеми та її вирішення [4].

Реалізація принципу проблемності у процесі естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи вимагає дотримання наступних вимог: при постанові цілей навчання визначити конкретну мету розумового розвитку учнів; при підготовці уроків, структуру змісту навчального матеріалу створити відповідно до вимог принципу проблемності (визначити міру поєднання індуктивної та дедуктивної побудови навчальної проблеми, групу опорних понять для самостійного засвоєння учнями нових концепцій і способів дії шляхом вирішення навчальної проблеми, вирішення основ протиріччя тощо); обирати методи навчання з урахуванням структури змісту дидактичного матеріалу та його логіки, наявного рівня знань учнів з досліджуваної проблеми; створювати проблемні ситуації із застосуванням міжпредметних зв'язків; стимулювати емоційне ставлення учнів до проблеми, вольовий і розумовий пошук, сприяти виникненню інтересу і потреби в пізнавальній самостійності шляхом використання прийомів розумової діяльності – аналіз, синтез, узагальнення тощо.

Принцип довіри до суб'єкта навчання. Цей принцип важливий, оскільки базується на принципах «гуманної педагогіки», що забезпечує організацію навчально-виховного процесу на основі особистісного підходу до учня з його забезпеченням як активного, свідомого, рівноправного учасника навчально-виховного процесу. Філософський принцип довіри до суб'єкта навчання був розроблений сучасним філософом Л. Мікешиним на основі ідей М. Бахтіна, які сьогодні вважаються суттєвими для методології соціально-гуманітарного пізнання [5, с. 64]. Принцип довіри до суб'єкта навчання – це система форм, методів та умов організації навчально-виховного процесу, яка передбачає прийняття суб'єктом відповідальності за власне виховання; вміння ставити цілі та завдання; приймати рішення на основі адекватної самооцінки; формування цілісної особистості, що впливає на її здатність до саморозвитку.

Принцип самостійної дії. Однією з основних ідей сучасної педагогічної теорії є теза про те, що необхідно не тільки навчати предмету, надавати учневі необхідний обсяг знань, а передусім навчитися вчитися. У світлі розвитку теорії неперервного навчання, постійного ускладнення умов життя, зростання знань, які повинна набути сучасна людина, суттєвою є здатність до навчання. На нашу думку, самостійна діяльність учнів полягає не тільки в умінні організувати власну розумову діяльність (у якій отримують нові знання), а й у вмінні організувати власну поведінку, що

пов'язано з ефективною організацією їхньої діяльності, власну розумову діяльність.

Принцип творчості. Творчість (від лат. Creation – створення) – творчі якості, здібності людини, які можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, індивідуальній діяльності, характеризувати особистість в цілому або її окремі сторони. З точки зору Е. Фромма, творчість – це здатність розмірковувати й вчитися, знаходити рішення в незвичайних ситуаціях, зосередитися на відкритті нового та вмінні досконально розуміти власний досвід [3, с. 30]. Загальним для всіх визначень є те, що творчість розрізняють як здатність творити.

Основною вимогою цього принципу в процесі естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи є створення оптимальних умов для реалізації їх творчого потенціалу. Тому ми вважаємо, що педагогічний процес має будуватися як процес розкриття людського потенціалу, який даний від народження. Найпростіший спосіб розвинути творче мислення – це свобода вибору, адже не всі учні вміють створювати нові, оригінальні ідеї, але кожен здатний вирішувати самостійно. У навчально-виховному процесі дитячої музичної школи свобода вибору виражається в самостійному виборі цілей, способів їх досягнення, форм співпраці, можливості рефлексивного аналізу результатів цієї діяльності тощо. У результаті самостійного прийняття учнями рішень у ситуації вільного вибору пробуджується, вибудовується і зміцнюється творчий потенціал особистості, її здатність ефективно вирішувати проблеми.

Принцип цілісного сприйняття музичного твору. Важливість цього принципу впливає з того факту, що відсутність послідовної роботи з розвитку вміння сприймати музичний твір на практиці призводить до нездатності музиканта займатися своєю професійною практикою, зосередженою лише на обмеженій кількості композицій, які входять до складу музичного твору згідно з навчальним планом. Г. Нейгауз писав про важливість цілісного сприйняття музичного твору наступне: «Потрібно вміти осягнути суть кожного твору і різницю між першим «схоплюванням» і виконанням. ... Тільки піаніст, який невдало грає, виправляє невірне виконане, повторює, музикант же, який відчуває процес, музичний *pavta rei* – «все плине», воліє не помічати деталі. Він швидше не дограє якийсь фрагмент, але ніколи не зупиниться, не зіб'ється з ритму, він не загубиться» [6, с. 35]. Реалізація цього принципу ставить перед учнями низку послідовних завдань: формування музичних компетенцій – оволодіння музичною грамотою, згідно з якою висотно-ритмічні зв'язки постають як своєрідна організована одиниця; оволодіння музично-аналітичною компетентністю – навчитися розуміти зміст, закодований у нотному тексті музичного

твору; вміти усвідомлювати образ музичного твору відповідно до стилевих і жанрових законів.

Принцип діалогу. Процес естетичного розвитку старшокласників у дитячій музичній школі досить індивідуальний. Важливо зазначити, що особливим суб'єктом спілкування в цьому процесі є музика, тобто квазіоб'єкт, прихований у своїй інтонації та художньому характері. Сенс і специфіка музично-педагогічного спілкування вчителя з учнями полягає в осмисленні художнього «Я» музичного твору, налагодженні з ним духовно-особистісного контакту та діалогу. Діалог у процесі здійснення музичної діяльності учнями з метою їхнього естетичного розвитку включає такі види діалогічних взаємодій: «автор-виконавець», «викладач-виконавець-учень», «слухач-виконавець». Ці види спілкування сприяють змістовній роботі учнів над музичним твором, що призводить до ефективного засвоєння знань, умінь і навичок виконання, розвитку їх естетичного смаку. З переходом від діалогу до полілогу відбувається зміна рівня самоорганізації учня, способів розуміння музично-інтерпретаційної ситуації, підвищується свобода у вирішенні проблем інтерпретації вивченого музичного твору.

Слід зазначити, що принцип діалогу в процесі естетичного розвитку учнів в умовах дитячої музичної школи полягає не лише у використанні діалогічного типу взаємодії та роботи учнів у режимі спільної продуктивної діяльності, а й є ефективною умовою створення емоційних переживань, коли наявне в музичному тексті інтелектуальне завдання (усвідомити, зрозуміти композиторський задум) повинна бути перетворена в емоційне завдання (емоційне переживання композиторського задуму виконавцем, вираз емоційного ставлення до художнього образу).

Переживання образного змісту музичної композиції, надання їй особистісного змісту та значущості, оновлює переживання, не викликаючи емоції ззовні, а лише завдяки власній творчості митця. Тому з цією метою доцільно використовувати методи художньої творчості (метод асоціацій, емпатії, вербалізації). Багаторазове «переживання» постійно змінних емоційних станів сприяє формуванню в учнів широкого й різноманітного спектру емоційних переживань, естетичних почуттів і загалом – потреби в музиці, її виконанні, донесенні до слухачів не тільки задуму композитора, але й власного емоційного стану.

Висновки. Отже, у статті обґрунтовано доцільність вибору основоположних принципів, реалізація яких направлена на забезпечення ефективності естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи. Серед них: проблемності, довіри до суб'єкта навчання, самостійної дії, творчості, цілісного сприйняття музичного твору, діалогу.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування естетичного розвитку старшокласників в умовах дитячої музичної школи. Подальшого обґрунтування вимагають такі вектори, як забезпечення особистісно-орієнтованого підходу до естетичного розвитку учнів дитячої музичної школи, розробка відповідного науково-методичного забезпечення.

БІБЛІГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баренбойм Л. О музыкальном воспитании. Музыкальное воспитание. 1978. Вып. 1. С. 5-57. С. 43.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 187.

3. Клышев Н. Ю. Креативность: научный конструкт или жизненная необходимость. *Проблемы воспитания*. 2004. № 6(41). С. 30.

4. Махмутов М. И. Современный урок. Вопросы теории. Москва : Советская педагогика, 1981. 156 с.

5. Микешина Л. А. Новые образы познания и реальности. Москва : Российская политическая энциклопедия, 1997. 240 с., с. 64

6. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога. Москва : Классика-XXI, 1999. 232 с.